

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 2

Hafta 14

Prof. Dr. Haluk SELVİ

II. Bütünleyici İlkeler

A. Millî Egemenlik

Millî egemenlik ilkesi, bütün alanlarda karar verme yetkisinin, milletin ya da milleti temsil eden bir tüzel kişiliğin elinde olması, millet adına, milletin geleceği adına verilecek kararların yine millet tarafından verilmesidir.

Türk milletinin millî egemenliğinin kurtuluş savaşı öncesinde bulunmadığı kesin olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti, Türk milletini temsil edemediği gibi Türk milletinin çıkarlarını da gözetmiyor, Anadolu’da yaşayan Türkler, her türlü gelişmeden uzak bulunuyordu. Osmanlı Devleti’nin siyasî yapısı da millî egemenliğin gözetilmesini imkânsız kılıyordu.

Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin siyasî ve askerî gücünün büyük ölçüde kırılması egemenliğin yabancı ülkelere, Amerika ve İngiltere’ye devredilerek milletin kurtulabileceği tezinin ortaya atılmasına sebep olmuştur. Bu şekilde bir çözüm yolunun bulunması, kurtuluş savaşı yapılmadan Türklerin hakkını savunma iddiasında olmuştur. Halbuki Atatürk, egemenliğin yıkılan bir Osmanlı teokratik saltanat sisteminden, milletin egemen olduğu millet meclisinin yönetim biçimine doğru bir inkılâbın yapılabilmesi için kurtuluş savaşını fırsat olarak değerlendirmiştir.

Anadolu’da Kurtuluş savaşının kazanılması ile Türk milletinin millî egemenliği ve millî bağımsızlığı gerçekleştirmiş oldu. Kurtuluş savaşının başlangıcında Amasya Genelgesi’nde 21 Haziran 1919 gecesini Mustafa Kemal Paşa’nın belirttiği “milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” ifadesi, milletin kendi geleceğine kendi mukadderatına el koyması, egemenliği kendi dışındaki güçlerden geri alması manasını ifade etmektedir.

23 Nisan 1923 tarihinde TBMM’nin açılması ile egemenliğin kayıtsız ve şartsız millete ait olacağı, egemenlik savaşının millet adına yürütüleceği kurul olarak kuruldu. Kurtuluş savaşında, Anadolu’da savaşın kazanılması ile egemenliğin saltanata iade ve teslim edilmesi için mücadele verilmemiştir. Mustafa Kemal Atatürk, egemenlik konusunda şu değerlendirmeleri getirmektedir;

“- Devletin sahip olduğu kuvveti ifade ederken bu kuvveti kendine özgü diye nitelendiriyoruz. Gerçekten de devleti oluşturan milletin üzerinde etkisini sürdüren kuvvet, kişi olarak kimse tarafından verilmiş değildir. O siyasî nüfûzdur ki devlet kavramının özünde vardır ve devlet onu halk üzerinde uygulamak ve milleti dışa ve diğer milletlere karşı savunmak yetkisine sahiptir. Bu siyasî kuvvete egemenlik denir”.

“- Egemenlik nedir? Bu millet egemenliğini kendisinde mi tutmalı, yoksa başka birine verip onun yol göstermesi ile mi hareket etmeli? Bunu tarihin yardımı ile çok kuvvetli ifade edebilirsiniz. Geçirdiğimiz felaketleri birer birer saymak, milletin geleceğinin sorumluluğunu üzerinde bulunduran insanların bu millete yaptığı her çeşit kötülüğü saymak, sonra hükûmet şeklinin niteliğini anlatmak lazımdır... Gerçekte kuvvetler birliği vardır ve bu kuvvetin asıl sahibi de millettir.

Millet bu kuvvetini en iyi, en zararsız nasıl kullanabilir? Gerçekte kuvvet sahibi olan bütün kişilerin bir araya gelip, o kuvveti kullanması gerekir. Ancak bu maddeten mümkün değildir. O halde en az ve çok da fazla olmayan Meclis aracılığı ile bunu uygulamaktan daha pratik bir çare yoktur”.

“-Bir millet egemenliğini veremez. Yalnız alınır, zorla alınır. Millet egemenliğini elinde tutuyor ve ancak egemenliğinden gerektiği kadarını uygulamak üzere Millet Meclisi’nin tümünü görevlendiriyor. Fakat bir tek adama bu yetki verilemez”.

Türkiye Devleti’nin yönetiminin parlamenter çoğunluğa dayalı oluşu ve Millet Meclisi’nin yönetimi, egemenliğin sahibi olan halk adına sürdürmesi, millî egemenliğin çağdaş bir yönetim biçimini ortaya koyduğunu göstermektedir.

B. Millî Bağımsızlık

Bağımsızlık, bir ülkenin başka ülkeler karşısında vereceği her türlü kararda sadece kendi çıkarlarını gözetmesi, başka devletlerin çıkarlarını gözetmemesi, uluslararası meselelere de kendi çıkarları açısından yaklaşım gösterebilmesi, onların denetimi altına girmemesidir. Uluslararası bağımsızlık ilkesi, iki veya daha fazla devletin birbirleri ile yaptıkları antlaşma ve sözleşmelerde mütekabiliyet (karşılıklılık) ilkesinin geçerli olması sonucunu doğurmuştur. Mütekabiliyet ilkesini bozucu hükümler bulunduran antlaşmalar, bu antlaşmayı imzalayan ülkelerden birinin bağımsızlığını zedeleyici durumda olmaktadır.

Bağımsızlığın göstergeleri, bağımsız bir siyasî yönetim, bağımsız bir hukuk sistemi, bağımsız güçlü bir ekonomik yapı, millî bir para sistemi ile ulusal bir bayraktır.

Birinci Dünya savaşı sonrası İstanbul hükûmetinin temsilcisi olan Rauf Bey'in imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını büyük ölçüde yitirdiğinin bir belgesidir. Anlaşmanın yedinci maddesinde itilaf devletlerinin Anadolu'yu işgal hakkını saklı tutması, Türk milletinin geleceğinin işgalci devletlerin inisiyatifine verildiğini belgeliyordu.

Mustafa Kemal Atatürk, Amasya Genelgesinde yer alan “ -Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” ifadesi ile Türk milletinin kurtuluş savaşını başlatarak millî bağımsızlığın işgalci İtilaf devletlerine ve Yunanistan'a karşı ancak millî güçle ve millî birlikle kazanabileceğini vurgulamıştır. Erzurum Kongresi'nde de millî bağımsızlığın temel prensip olduğu, azınlıklara ve diğer devletlere millî bağımsızlığı bozucu imtiyaz tanınamayacağı karar altına alınmıştır. Yine Millî bağımsızlığın temeli olarak Misâk-ı Millî sınırları içindeki bölgelerin düşman işgalinden kurtarılması gereği ortaya çıkmıştır.

Sivas Kongresi'nde bazı kongre üyeleri millî bağımsızlığın kısmen göz ardı edilerek Amerika mandası altına girmenin Türkiye'nin kurtuluşunu temin edeceğini savunmuşlardır. Buna karşılık Mustafa Kemal'in müdahalesi ile yurdun kurtuluşunda tam bağımsızlık ilkesi kabul edilmiştir. Kurtuluş savaşının kazanılması ardından Türk ulusunun bağımsızlığını yok edici Sevr Antlaşması iptal edilerek Türk ulusunun bağımsız temsilcileri, Batılı devletlerle müzakerelere girip Lozan Antlaşması'nı imzalamışlar ve Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı diğer bütün devletler tarafından kabul edilmiştir. Lozan Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile Türkiye'nin diğer devletlerle ilişkisi, tam bağımsızlık ilkesine dayalı siyasî zemine oturmuş oldu. Bundan sonraki devirde Türkiye, dış ilişkilerde bağımsızlık, millî çıkarlar ve karşılıklı komşuluk ilişkilerini gözeterek hareket etmiştir.

Atatürk, bağımsızlık konusunda şu değerlendirmeleri yapmaktadır.

“- Arzumuz, dışarıda bağımsızlık, içerde kayıtsız şartsız millî egemenliği korumaktan ibarettir”.

“ - Artık Türkiye'nin devlet siyaseti, millî sınırları içinde egemenliğine dayalı bağımsız yaşamaktır. Bu günkü millî hükûmetimizin hareket kuralı budur”.

“Milletlerarası anlaşmazlıklar ancak iyi niyetle ve genel çıkarlar adına karşılıklı fedakârlık yolu ile halledilebilir”.

Atatürk, millî bağımsızlığın temininde siyasî bağımsızlık yanında ekonomik bağımsızlığa da dikkat çekmiş, ekonomik açıdan tam bağımsız bir duruma gelmeden siyasî bağımsızlığın da tam olarak sağlanmış olamayacağını belirtmiştir. Bu konuda en çarpıcı konuşmayı 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde şu şekilde yapmıştır;

“- Bu kadar büyük amaçlar bu kadar kutsal ve ulu hedeflere kağıt üzerinde yazılı genel kurallara, istek ve hırlara dayanan buyruklarla varılamaz. Bunların bütün olarak gerçekleşmesini sağlamak için tek kuvvet, en kuvvetli temel ekonomik güçtür.

Siyasî ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa, kazanılacak başarılar yaşayamaz, az zamanda söner. Bu kuvvetli ve parlak zaferimizi de taçlandıracak olan bayındırlık yolunda sonuç alabilmek için, ekonomik bağımsızlığımızın sağlanması ve güçlendirilmesi gerekir”.

C. Millî Dış Siyaset

Atatürk’ün vurguladığı millî bağımsızlık, dünya ülkelerinden kopuk, kendi içine kapalı bir siyasî sistem içinde yaşamayı öngörmediği gibi dış dünyanın öngördüğü bütün hususların ülke içinde sorgulanmadan uygulanmasına da izin vermez. Bu çerçevede millîlik, Türkiye’nin dünya ülkeleri içinde saygın yerini almasıdır. Türkiye Cumhuriyeti, herhangi ekonomik veya siyasî platformun peyki, uzantısı olamaz, olmamalıdır. Türkiye uluslararası devlet bloklaşmaları içinde ancak kendi millî çıkarlarını gözeterek yer alabilir.

Atatürk, Türk dış siyaseti hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır;

“- Dış siyasetimizde başka bir devletin hukukuna tecavüz yoktur. Ancak hakkımızı, hayatımızı, memleketimizi, namusumuzu savunuyoruz ve savunacağız”.

D. Yurtta Barış-Dünyada Barış

“Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi, yurt içinde millî birlik içinde güven içinde yaşamayı, yurt dışında ise milletler ailesinin bir üyesi olarak barış ve güvenlik içinde yaşamayı hedefleyen ilkedir. Bu ilke, dünya ile barışık olmanın ön şartı olarak ülke içinde güvenlik ve refah içinde bulunmayı öngörür. Yine önce ülke içindeki barışı sonra da dünyadaki barışı tesis etmeyi, sağlamayı amaçlar. Siyaset bilimi içinde de doğru yaklaşım budur. Ülkelerinde yaşayan insanlar arasında barış ve güveni oluşturmamayan devletler dünyada da barış kaynağı olarak değil, siyasî kaos ve kargaşa kaynağı olarak devletler arası mücadele sahası halinde gündeme gelirler.

Türkiye Cumhuriyeti, bu ilke çerçevesinde önce vatandaşlarının huzur ve güvenliğini temin edecek bu ülkeyi insan haklarının korunup yaşandığı bir ülke haline getirecektir. Bunu gerçekleştirirken ülke bütünlüğüne yönelen tehditleri demokratik ve hukuki yollarla ortadan kaldıracaktır. Ülke içinde Cumhuriyet sisteminin amacı, Türk milletinin mutlu ve müreffeh yaşamasını temin etmektir. Atatürk, Türk milletinin ulaştığı bu sosyal huzuru şu şekilde belirtmektedir:

“ - Devleti ve hükûmeti kendi mal ve koruyucusu tanımak bir millet için büyük bir şereftir. Türk milleti, bu sonuca Cumhuriyetle varmış ve her yıl bunun artan olumlu sonuçlarını görmüş ve göstermiştir. Milletimizin maddî ve manevî huzuruna, her şeyden fazla önem verişimizin ne kadar yerinde olduğu anlaşılıyor”.

Yurtta barış, devlet ile milletin ortak geleceğe yönelik olarak aynı amaç etrafında kenetlenmesi ile olur. Bu ortak gelecek ise Yirmi birinci asrın çağdaş uygar devleti ve milleti olabilmektir.

Dünyada barış ise uluslararası camiada bölgesel ve evrensel sorunların çözümüne katkı sağlamakla gerçekleşir. Bu çerçevede Türkiye, dünyada uluslar ailesinin bir üyesi olarak devletlerarası barış kuruluşlarına üyedir. Bu camiaya üye olmasından kaynaklanan sorumlulukları vardır. Dünya barışının sağlanması için terörist faaliyetlerin yok edilmesine çalışır. Bu konuda diğer devletlerle işbirliği yapar.

“-Dış siyasetimiz başlangıçta kendisine çizdiği hareket şeklinden asla sapmamıştır. Dış siyasetimiz daima milletlerin refahına sebep olan barış içinde memleketin gelişmesini amaç edinmiştir. Bu gelişmeyi bütün milletlere de dileriz”.

“ - Milletlerarası anlaşmazlıklar, ancak iyi niyetle ve genel çıkarlar adına karşılıklı fedakârlık yolu ile halledilebilir”.

Türkiye Cumhuriyeti milletlerarası barışın korunmasına ve milletlerarası işbirliği ve yardımlaşmaya yönelik hareketlere taraftar olmuş, bu yönde kurulan kuruluşlara katılmıştır.

Türkiye, bu çerçevede Birinci Dünya Savaşının bitmesi ardından kurulan Milletler Cemiyeti’ne katılmış, Milletler Cemiyeti’nin öngördüğü ortak güvenlik sisteminin uygulanmasına ve gerçekleştirilmesine çalışmıştır. Yine savaşa karşı mücadele veren Briand-Kellog Paktı’na katılarak uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesine katkı vermiştir. Türkiye’nin bu barışçı politikası, Atatürk’ün ölümünden sonra da devam etmiş, Atatürk’ten sonra Birleşmiş Milletler gibi uluslararası teşkilatlara üye olarak “Yurtta Sulh, Dünyada Sulh” anlayışını sürdürme kararlılığını göstermiştir.

E. Bilimsellik ve Akılcılık

Atatürk’ün bütün davranışlarında bilime uygun, akılcı bir yaklaşımın bulunduğu görülmektedir. Atatürk’ün akılcı olması ve bilime değer vermesi, gerçekçi bir anlayışta olmasından kaynaklanıyordu. Dini, kişisel vicdan ve özel hayatın konusu kabul eden Atatürk diğer bütün alanlarda bilimin ve aklın rehberliğini kabul etmiş, daima aklın ve bilimin yolundan yürümüştür.

Osmanlı Devleti’nde yapılan reformlarla çağı yakalamanın zorluğunu gören Atatürk, bilimin ve teknolojinin ülkeye gelmesi için ayrıca bilim evi diyebileceğimiz üniversiteleri faaliyete geçirmiş, bilim üreten merkezler kurmuştur. Bu ileri görüşlülüğün cumhuriyetin ilk yıllarında görülmüş olması takdire değerdir.

Atatürk her türlü akılcı ve bilimsel gelişmenin özgür düşünce ile gerçekleşeceğini ortaya koymuştur:

“ -Bütün ilerlemeler insan fikrinin eseridir. Fikri harekete geçirmek, birinci işimiz olmalıdır. Bir kere millet benliğine hakim olsun ve düşünebilsin yeter! Başlangıçta hatalı

düşünse de, az zaman sonra bu hatayı düzeltebilir... Fikir bir kere faaliyete başladı mı, her şey yavaş yavaş düzene girer ve düzelir. Fikrin serbest hareketi ise ancak kişinin düşündüğünü serbest olarak söylemeli, yazmalı ve verdiği karara göre teşebbüse geçmek özgürlüğüne sahip olmasıyla mümkündür”.

Atatürk, bilim ve teknolojinin toplum için vazgeçilmez bir amaç olması gerektiğini belirtir:

“- Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine, ilerlemiş medenî bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur”.

“- Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişimini anlamak ve ilerlemeleri zamanında takip etmek şarttır. Binlerce yıl önceki ilim ve fen lisanının koyduğu kuralları, şu kadar bin yıl sonra bu gün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir”.

Atatürk bu görüşlerini hayata geçirerek çağa uygun bir medenî yapı oluşturma, bilim ve teknikte gelişme süreci içine girme ve donuk bir medeniyet içinde kalmama konusunda yaşadığı devirde her türlü atılımı yapmıştır.

F. Batılılaşma

Türkiye’nin batılılaşma süreci, Osmanlı Devleti devrinde başlamış olmakla birlikte planlı Batılılaşma sürecinin Atatürk devrinde başladığını belirtmek gerekir. Türkiye, kurtuluş savaşını Batılı devletlere karşı yürütürken asıl amaç olarak Batı dünyasından kopma amacı ile bu mücadelelere devam etmedi. Kurtuluş savaşındaki amaç, Batı Dünyası’nın Türkiye’yi yok etmesini önlemektir. Buna rağmen Türkiye, Lozan Antlaşması’ndan sonra her alanda Batı ile uygarlık yolunda diyaloga girmiş, bu ilişkilerinin olumlu sonucunu da görmüştür. Atatürk İnkılâbının hedefi olan çağdaş uygarlık seviyesi, Batı Medeniyetinin temsil ettiği medenî seviyedir.

Atatürk İnkılâbı, Müslüman uluslara yönelik olarak, batılı medenî değerleri kabul ederek her alanda ilerlemek açısından çok önemli bir değişim sürecini başlatmış oldu.

“- Gelişmenin amacı, insanları birbirine benzetmektir. Dünya birliğe doğru yürümektedir. İnsanlar arasında sınıf, derece, ahlak, elbise, din, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır... Birliğe doğru yürüyüş barışa doğru da yürüyüş demektir”.

Türk İnkılâbı, batıya yönelmekle onun hayat görüşüne katılmıştır. Batıyla bütünleşen bu yol, siyasî alanda demokratik yönetim esaslarının kabulüyle, hukuk alanında laik ve medenî bir hukuk yapısının kabulüyle, eğitimde medreseden millî eğitime geçiş ile kılık kıyafette festen şapkaya geçişle kendini göstermektedir.

Atatürk, Batı Medeniyeti’nin sadece bilim ve ahlak anlayışını değil dünya görüşünü de benimsemeyi ilke edinmiştir.

G. İnsan Sevgisi

Düşünce tarihinde medeniyetin tek ölçütü vardır; insana verilen değer.

Türk milleti, yapısı gereği tarihin her devrinde insan sevgisini ön plana çıkaran bir ulustur.

Türk İnkılâbı insan sevgisini daha da geliştirmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde insanın ihtiyaçları, hakları, özgürlükleri, refahı hep ön planda tutulmuştur. Atatürk, kişi hak ve özgürlüklerini geliştirerek özgür yurttaş bilinci uyandırmaya çalışmıştır.

Türk İnkılâbı, temel ilkeleriyle insani bir karaktere sahiptir. Türk milliyetçiliğinin esası, milletlerarası iyi ilişkilere ve dostluğa dayanır.

-Cumhuriyetçilik, her bir insanın görüşünün ülke için önemli olduğundan hareketle çoğunluk yönetimini benimser.

-Laiklik kişilerin din ve vicdan özgürlüğünü teminat altına alır. Çoğunluktaki dinî görüşlerin azınlıktaki dinî görüşlere tahakkümünü engellemeyi amaçlar.

-Devletçilik, ekonominin toplumsal dengeleri bozmasını engelleyerek sosyal adaleti sağlamayı amaçlar.

-Halkçılık toplumsal eşitliğin temin edilerek demokrasinin başarıya ulaşmasını sağlar.

-Yine inkılâpçılık insan düşüncesindeki sürekli değişimi, hayatın gelişmesini esas alır.

Atatürk ilkeleri insanı bir bütün halinde toplum içinde, aile içinde, kendi iç dünyasında, hukuk ve devlet karşısında hep sorumlu ve bilinçli bir yurttaş sayar. Onun diğer yurttaşlara da saygılı olmasını, onların haklarına değer vermesini ister. Bu sebeple yeni Türk toplumu bilinçli ve birbirine saygılı bireylerden oluşur. Sonuç olarak, insanlık sevgisi, hoşgörü, hümanite ile insanlık anlayışı bütün unsurlarıyla birlikte Atatürkçü düşünce sistemi içinde yerini almıştır.